

καὶ πτώσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους“, ἐκπονηθεῖσαν μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ Χέρτσουγ μετὰ χρησιμωτάτων σημειώσεων. Ἐν ἔτει 1854 ἐξέδοτο „Διῳγγραμμα τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου“ πρὸς χρῆσιν ἰδίως τῶν ὀμιλητῶν αὐτοῦ, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἤρξατο τῆς δημοσιεύσεως τῆς πραγματείας αὐτοῦ περὶ τοῦ „Ἀστικοῦ Δικαίου τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν“ καθ’ ὅσον ἰσχύει τοῦτο νῦν ἐν Ἑλλάδι. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπερατώθη τῷ 1880 καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὅσων, ὧν τινες ἔτυγον δευτέρως, εἰς δὲ καὶ τρίτης ἐκδόσεως.

Ἐν ἔτει 1848 διωρίσθη μετ’ ἄλλων ὁμοτίμων νομομαθῶν μέλος τῆς Νομοπρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἰδίως πρὸς σύνταξιν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἔργου περατωθέντος μετὰ

εἰκοσαετίαν, ἀλλὰ μὴ ψηφισθέντος εἰσέτι εἰμὴ κατὰ μικρὰ τινα αὐτοῦ μέρη. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἐδημοσίευσεν κατὰ καιροὺς καὶ μικροτέρας πραγματείας διὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένων νομικῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐτίμησε τὸν σεβαστὸν Καθηγητὴν πολλαχῶς. Ἐν ἔτει 1852 ἐγένετο ὁ Πέτρος Παπαρρηγόπουλος Ἰππότης τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος, τῷ 1868 ἔλαβε τὸν Σταυρὸν τῶν Ἀξιωματικῶν, τῷ 1881 προήχθη εἰς τοὺς Ταξιάρχας, ἐν ἔτει 1886 εἰς τοὺς Ἀνωτέρους Ταξιάρχας τοῦ τάγματος. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κοινωνία μετὰ τῆς τάξεως τῶν λογίων εὐγνωμόνως ὁμολογεῖ τὰς πρὸς ἐαυτὴν καὶ τὸ ἔθνος εὐεργετικὰς τοῦ ἀνδρὸς ὑπηρεσίας.

Η ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φιλόσοφος* ἐδημοσίευσεν γερμανὸς τις καθηγητὴς ἐν τῷ περιοδικῷ *Gegenwart* τὴν κατωτέρω πραγματείαν, ὡς βραχεῖαν ἀπάντησιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Ἑγγελ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας προφορᾶς γραφέντα. Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ὠρισμένοι νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην περὶ αὐτῆς οἰανδήποτε, περιττὸν δὲ καὶ νὰ εἰπωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰς φυσικὰς ἡμῶν πεποιθήσεις κατ’ οὐδὲν ἡδυνήθη νὰ διασειῇ ἢ παροῦσα διατριβή, τὴν ὁποίαν ἀνεδημοσίευσamen μόνον, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται τὰ ὑπὸ τῶν σημαντικωτέρων ἀντιπάλων τοῦ εὐφυοῦς Ἑγγελ γραφόμενα.

Ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ ὑπάρχει, καθ’ ἃ λέγουσιν, ὅρος τις ἐπιβάλλον χρηματικὴν ποινὴν εἰς πάντα τὸν θέλοντα νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς „γένεσεως τῆς γλώσσης“. Φαίνεται δέ, ὅτι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ κοινωνία θέλει ν’ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐνοχλήσεως τοῦ ν’ ἀκούῃ πάντοτε τὰ αὐτὰ περὶ θέματος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶνε δυνατόν νὰ λυθῇ ἐπιστημονικῶς. Παρόμοιον τι ἔπραξε καὶ μέγα τι ἐκδοτικὸν κατὰστημα τῆς Γερμανίας, δηλώσαν ὅτι οὐδέποτε θ’ ἀναλάβῃ τὴν ἐκδοσιν βιβλίου πραγματευομένου τὴν „γένεσιν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν“, διότι καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐφ’ ὅσον δὲν ἔχομεν ἄλλα ἐπιστημονικὰ βοηθήματα, δὲν ὑπόκειται εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ ἀναντιρρήτους ἀποδείξεις.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου δὲν ἔφθασεν εἰσέτι τὸ ζήτημα περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, καίτοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολλὰ περὶ αὐτῆς ἐγράφησαν βιβλία, ἐξ ὧν τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Φρειδ. Βλὰς πολλοὺς ἀπέκτησεν ἐν Γερμανίᾳ θιασώτας, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Ραγκαβῆ κυρίως ἐν Ἑλλάδι ἐξετιμήθη.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ὅμως ἐξεδόθη ἐπ’ ἐσχάτων ἐκτενέστατον βιβλίον, ἐπιγραφόμενον „ἡ προφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς“ καὶ ἔχον συγγραφέα τὸν Ἐδουάρδον Ἑγγελ, ταχέως ἐν Ἑλλάδι καταστάντα γνωστὸν διὰ τῶν „Ἑλληνικῶν ἐαρινῶν ἡμερῶν“, ἐν αἷς περιγράφει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπάθειάν του. Εὐγνωμονοῦντες ἅφ’ ἐνός τῷ συγγραφῇ, διότι ἐπιμελῶς ἐξήτασε τὸ ζήτημα πολλαχοῦ διαφωτίσας αὐτό, καὶ διότι εὐσυνειδήτως ἀνεδίφησε τὰ κατὰ τὴν γένεσιν τῆς προφορᾶς τοῦ Ἑράσμου καὶ τὴν φιλολογίαν αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα ἅφ’ ἐτέρου νὰ μὴ χαρακτηρίσωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου ὡς ἐντελῶς ἀποτυχόντα καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐξαγόμενα ὡς ὅλως δυσανάλογα πρὸς τὴν καταβληθεῖσαν ἐπιμέλειαν, θὰ προσπαθίσωμεν δὲ τὴν κρίσιν ἡμῶν ταύτην νὰ ὑποστηρίξωμεν διὰ τῶν κατωτέρω παρατηρήσεων.

Ὁ Δεσιδέριος Ἑρασμος ἐκ Ῥοττερδάμης ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1528 ἐν Βασιλείᾳ βιβλίον, φέρον τίτλον: „De recta

latini graecique sermonis pronunciatione dialogus“, ἐν ᾧ ἐξέθετο τοὺς κανόνας τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τοῦ ἀρχαίου λατινικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος. Ἡμεῖς λαμβάνομεν ἐνταῦθα ὑπ’ ὄψιν μόνον τὰ διδάγματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νεο-ἑλληνικὴν, μετενεχθεῖσαν τότε εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν ἐλλήνων σοφῶν καὶ γενομένην ἀποδεκτὴν ὑπὸ τοῦ διασήμεου φιλολόγου τῆς Ἀναγεννήσεως Ρεϋχλινίου. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο διαφόρων μεθόδων τῆς προφορᾶς. Χωρὶς νὰ ἐκταθῶμεν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξακριβώσιν τοῦ συγγράμματος ἐκείνου, ἀρκεῖ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἐκ διαμέτρου διαφορᾶς τῶν δύο μεθόδων νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες πολλὰ φωνήεντα καὶ διφθόγγους προσφέρουσιν ὡς ἰῶτα, οἷον τὸ *ι*, *υ*, *η*, *ει*, *οι*, *υι*, ἐν ᾧ ὁ Ἑρασμος εἰσέγαγε τὴν νεωτέραν καὶ σύμφωνον πρὸς τὰ γράμματα προφοράν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ ὀλλανδοῦ σοφοῦ πολλὰ εἶχε τὰ ἐσφαλμένα, καθότι π. χ. αἱ διφθόγγαι *οι*, *ου*, *υι* ἔπρεπε νὰ προφερθῶσι κατὰ γαλλο-ὀλλανδικὸν τρόπον, τὸ *οι* = *oa* (ὡς ἐν *le roi*), τὸ *ου* = *au*, τὸ *υι* = *eu*. Προσθέτομεν ἔμως ἀμέσως, ὅτι τὰ ὀλλανδικὰ γυμνάσια ἀπηλλάγησαν τῶν σφαλμάτων τούτων καὶ τὴν σήμερον προσφέρουσιν ὅπως καὶ τὰ γερμανικά. Φρόνιμον ἦτο τὸ ὅτι ἀπεδόθη ἡ ὀρθὴ ἀξία εἰς τὰ φωνήεντα *ι*, *υ* καὶ εἰς τὰς διφθόγγους *αι*, *ει*, *ευ*, καὶ τὸ δέον μῆκος εἰς τὸ *ω*, ἐν ᾧ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἐν τῇ προφορᾷ οὐδεμίαν ποιοῦνται διάκρισιν μεταξὺ τοῦ *ο* καὶ *ω*, μεγάλως κατὰ τοῦτο σφαλόμενοι (ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ἑγγελ ὁμολογεῖ). Τὴν προφοράν ταύτην ἐνεκοιμώθησαν ἐν Γερμανίᾳ ὅχι μόνον διότι εἶνε ἡ καταλληλοτέρα καὶ εὐχερεστέρα, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ διότι φαίνεται ἡ πιθανωτέρα πάσης ἄλλης. Διότι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ν’ ἀποδείξωμεν, ὅτι προκειμένου περὶ νεκρᾶς γλώσσης ἀκριβῶς οἱ νόμοι τῆς προφορᾶς μόνον ἐν τισι σπανίαις περιπτώσεσι δύνανται νὰ τεθῶσι μετὰ βεβαιότητος. Ὅσον δὲ καὶ ἂν συμφωνῶμεν πρὸς τε τὸν Ἑγγελ καὶ τὸν Ἑρνέστον Κούρτιον, λέγοντα ὅτι ἐξαίρεσει ὀλίγων τινῶν ὀρίων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πᾶς νεώτερος Ἕλλην ὀμιλεῖ τὴν ἀρχαίαν, πάλιν ἡ γλῶσσα αὕτη καθ’ ἐαυτὴν εἶνε πρᾶγμα λίαν ἀσταθὲς καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν νεωτέραν ὡς μέτρον διὰ τὴν ἀρχαίαν προφοράν. Ἀλλὰ καὶ δὲν θέλομεν ἅφ’ ἐτέρου νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ καθ’ ἡμᾶς προφορὰ εἶνε καθ’ ὅλα ὀρθή, ὁμολογοῦμεν δέ, ὅτι ὁ γερμανὸς μαθητὴς οὐδέποτε θὰ μάθῃ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ *αι* καὶ *ει*, *ευ* καὶ *οι*, *ευ* καὶ *ηυ*. Ὅτι ὅμως ὁ τὴν σήμερον ἐν

Ἑλλάδι ἐπικρατῶν ἰωτακισμὸς δὲν ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους, ἦτοι κατὰ τὸν 5^{ον} καὶ 4^{ον} αἰῶνα π. Χ., ἀποδεικνύεται ἐξ ὧλων τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες κυρίως ἰδιόζουσι πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος τούτου, μετὰ τύσης βεβαιότητος, ὥστε λυπούμεθα πῶς παρατηρητῆς ὀξυδερκῆς ὡς ὁ Ἐγγελ παρημέλησε ν' ἀναδιφήσῃ τὸ ὑλικὸν τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν νὰ σχηματίσῃ τὰ συμπεράσματά του. Διὰ τοῦτο λίαν ἀφελῆς φαίνεται ἡμῖν ἡ ἐν παρεκβάσει γνωμένη παρατήρησις, ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Βλάς οὐδέποτε βεβαίως εἶδον ἐπιγραφὴν τινα, πολὺ δὲ μᾶλλον ἄλλα ἐπιχειρήματα ἠδύναντο νὰ μὴ ληφθῶσιν ὅλως διόλου ὑπ' ὄψιν, ὡς ὅτι π. χ. μετὰ τὰς δοκίμους μελέτας τοῦ Lobeck δὲν πρέπει πλέον νὰ ἐργαζώμεθα μὲ τοὺς λόγους τῆς εὐφωνίας καὶ γακοφωνίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου πολλὰ, ἐπιρριπτόμενα ἐν τῇ κεφαλαίῳ „τῶν λόγων τῆς εὐφωνίας“ κατὰ τοῦ Βλάς, εἶνε δίκαια καὶ ὀρθά. Ἀλλ' ὅπόσον ὀλίγον εἶνε εἰς θέσιν ὁ Ἐγγελ νὰ διερευνήσῃ ἱστορικογλωσσολογικὴν τινα ἀνάπτυξιν, μαρτυροῦσι μετὰξὺ ἄλλων πάντα σχεδὸν τὰ χωρία, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἔτους τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐκλείδου καὶ τῆς κατ' αὐτὸ γενομένης ὀρθογραφικῆς ἀναμορφώσεως, ἅπαντα κατὰμιστα ἐπιπολαιότητος καὶ παρεξηγήσεων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον δανεισθῆ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου 16 μόνον γράμματα. Λίαν δ' ἐνωρὶς εἰσηγάγον τὰ μὴ φοινικικά γράμματα *υ*, *φ*, *χ*, καὶ ἐξώρισαν τὸ δίγαμμα (*Ϝ*), μετέπειτα δὲ καὶ τὸ κόππα (*Ϙ*). Εἰς τὴν δι' ἐπιγραφῶν καταστάσαν ἡμῖν γνωστὴν ἀττικο-ἰωνικὴν ἐποχὴν μέχρι τοῦ 403 π. Χ. διακρίνομεν δύο περιόδους, ὧν ἡ πρώτη ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ καταλήγει μέχρι τοῦ ἔτους 440 (ὀλυμπ. 84,1). Κατ' αὐτὴν τὸ *Σ* ἔχει τὸ σχῆμα λοξόν, γράφεται δὲ ἀττικῶς τὸ *Λ* καὶ τὸ *Γ*· ἀντὶ *ξ* γράφεται *χς*, ἀντὶ *ψ* ὑπάρχει εἰσέτι τὸ *ησ*. *Ω* δὲν ὑπάρχει καὶ τὸ *η* (*Η*) εἶνε σημεῖον, τιθέμενον ἀντὶ δασείας. Τὸ σημεῖον τοῦ *ε* (*Ε*) ἐκφράζει συγχρόνως *ε*, *η*, *ει*, τὸ δὲ *ο* δηλοῖ καὶ *ο*, καὶ *ω*, καὶ *ου*. Ἐν τῇ ἀπὸ 440—403 περιόδῳ ἀναφαίνεται ποῦ καὶ ποῦ ἐν ἀνεπισήμοις ἐπιγραφαῖς εἰς τόπον φωνήεντος τὸ *η* καὶ τὸ *ω*, τὸ *Σ* δὲ προσλαμβάνει τὸ σύνθηδες τοῦ εἶδος. Τῷ 403 εἰσάγονται ἐπισήμως ἐν Ἀττικῇ τὰ *η* καὶ *ω* ὡς φωνήεντα, ὁμοίως δὲ ἀναφαίνονται πανταχοῦ καὶ τὰ *Ξ* καὶ *Ψ*, τὸ δὲ *Η* δὲν ἐπέχει πλέον τίπον δασείας. Ἐν τῇ μεταβατικῇ περιόδῳ ἀπὸ τοῦ 440—403 ἀπαντᾷ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ τὸ *Η* ὡς πνεῦμα δασὺ καὶ ὡς φωνῆεν, καθ' *α* καὶ αὐτὸς ὁ Ἐγγελ βεβαίως.

Διὰ πάντα γλωσσομαθῆ εἶνε περιττὸν ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῇ προφορᾷ εἶχον τὰ φωνήεντα *η* (μακρὸν *ε*), *ει* καὶ *υ*, πρὶν ἢ ἐφεύρωσιν ἀντὶ αὐτῶν σαφῇ καὶ ἀπὸ ἄλλων διακρινόμενα σημεῖα. Οἱ παλαιοὶ χαρακτηρισρίζονται διὰ τῆς ἀμυχανίας, ἐν ἣ εὐρίσκοντο. Ἐν ᾧ δὲ τὴν φωνὴν *ει* ἀνταπέδιδον διὰ τοῦ γράμματος *ε*, τὸ *υ* διὰ τοῦ *ο*, παρέχουσιν ἡμῖν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἐν τῷ *ει* εὐκρινῶς διέκρινον τὸ *ε*, ἐν τῷ *ου* τὸ *ο*, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐθεώρουν ἐν ταῖς διφθόγοις ταύταις τὸ δεύτερον φωνῆεν ὥςτι δευτερεῖον, ὥςτι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦπτον ἀσήμαντον μόριον. Ἀμφότερα ταῦτα ἐπικυροῦνται ἱστορικῶς, τὸ πρῶτον διὰ τῆς οὐδέποτε κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους ἀπαντώσης συγχύσεως τοῦ *ει* καὶ *αι*, τὸ δεύτερον δὲ διὰ τῆς καταστάσεως τῆς ἀρχαίας λατινικῆς γλώσσης, ἐν ἣ, ὡς γνωστόν, τὸ *ο* συγχέεται πρὸς τὸ *υ*. Ἀρα ἡ δίφθογγος *ου* χωρὶς ἀμφιβολίας ἀνταπεκρίνετο κατ' ἀρχὰς οὐχὶ πρὸς τὸ γερμανικὸν *ū*, ἀλλ' ἔφερε καὶ τόνισμὸν τινα πρὸς τὸ *ο*, ὡς περ τὸ λατινικὸν *u*. Ὅτι ἡ φωνητικὴ σημασία τοῦ ἰώτα

ἐν *ει* ἦτο ἐλαχίστη, ἐπικυροῦται οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῆς παλαιᾶς χρήσεως τοῦ *ε*, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τινος ἀναλίγου καὶ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τὸ πρῶτον γνωσθέντος φαινομένου. Κατὰ τὴν αὐτὴν δηλαδὴ ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ *ει* ἐκεῖνο ἀρχίζει ν' ἀναφαίνεται τακτικῶς ἐν ταῖς γραφαῖς, παρατηροῦνται ἐν τῇ ἀττικῇ γραφῇ πολυάριθμοι συγχύσεις τοῦ *αι* καὶ τοῦ *αι*, τοῦ *ο* καὶ τοῦ *οι*. Οὕτω παράλληλως βλέπομεν τὰ *ποιεῖν* καὶ *ποιεῖν*, τὰ *βοηδρομιῶν* καὶ *βοιηδρομιῶν*, τὰ *βοηθήσαντες* καὶ *βοιηθήσαντες*, τὸ *ὕγθοος* καὶ *ὕγθοιος*, φαινόμενα γνωστότατα εἰς τοὺς μελετῶντας τὰς ἐπιγραφάς. Καὶ δὲν ἀρκεῖ μόνον τοῦτο. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ἐπου ἐτυμολογικῶς ἀναμένει τις τὸ *ε* μόνον, εὐρίσκει ἀντ' αὐτοῦ τὸ *ει*, ὡς π. χ. *δωρεῖα* ἀντὶ *δωρεά*, *δείωνται* ἀντὶ *δέωνται*, *βασιλεῖα* ἀντὶ *βασιλέα*, *γραμματεῖα* ἀντὶ *γραμματέα*. Ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι βεβαίως οὐδεὶς ἐτόλμησέ ποτε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐπρόφερον τὸ *ει* ὡς *ι*, ἀλλ' ἐξ ἐναντίου τοῦτο εἶνε τρανωτάτη ἀπόδειξις, ὅτι ἐν ταῖς συνθέσεσι ταύταις ἡ φωνητικὴ δύναμις τοῦ ἰώτα ἦτο μηδαμινή, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διότι τοῦτο ἐτυμολογικῶς εἶχε παραχθῆ ἐκ τοῦ *ι*, ὡς τελευταῖον λείψανον τοῦ ὁποῦ περιεσώθη ἐν τισι λέξεσιν, ὡς ἐν ταῖς *ποιεῖν*, *ποίημα* κτλ. ἐν ἄλλαις δ' ἐξωβελίσθη. Ἐὰν ὅμως αἱ δίφθογγοι *ει* καὶ *οι* ἐπρόφεροντο ἐν τινι οἰαδῇποτε λέξει ὡς *ι*, οἱ λιθοῥόοι δὲν θὰ μετεχειρίζοντο αὐτὰς ἐν ταῖς μνημονευθεῖσαις περιστάσεσιν, ἀλλ' ἤθελον γράφει τὸ ἰῶτα. Ἐντεῦθεν προέκυψε καὶ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα π. Χ. τὸ *ει* ἐλέγετο ὡς *ι* (Brugman). Παρόμοιον φαινόμενον βλέπομεν καὶ ἐν τῇ προφορᾷ τοῦ *υ* καὶ τοῦ *Ϝ* (δίγαμμα). Ἀναγινώσκοντες ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Νάξου *ἄφυτοῦ*, πρέπει τὸ *Ϝυ* νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν γραφικὴν ἐκφρασιν τοῦ πνεύματος, τὸ ὅποιον ἴσως ἐνταῦθα ἠκούετο εὐκρινέστερον, τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο διὰ μακρῶν ἐπραγματεῦσθαι ὁ διάσημος φιλόλογος τῆς Βιέννης Γουλιέλμος Hartel ἐν ταῖς „*Ομηρικαῖς μελέταις*“ του.

Ὑπὲρ τῆς μηδαμινῆς φωνητικῆς δυνάμεως τοῦ ἰώτα συνηγορεῖ προσέτι καὶ ἡ κράσις, οὐχὶ βεβαίως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Γεωργίου Κουρτίου καὶ τῶν ἐπομένων αὐτῷ γραμματικῶν. Ἡ μεταβολὴ τοῦ *καὶ* ἐγὼ εἰς *κἀγὼ* ἀποδεικνύει οὐχὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ *ἄλφα*, ἀλλὰ τὴν ὑπαρξίν μικροῦ τινος λειψάνου τοῦ *ι*. Ἀφ' οὗ δὲ παρ' Ὀμηρῷ ἀναγινώσκειται καὶ ἐγὼ (—), ὁ Hartel ἀπέδειξε μετὰ πειστικότητος, ὅτι μέχρι τῆς κράσεως τὸ *καὶ* ἐγὼ ὑπέστη τὰς ἐξῆς μεταβολὰς *κα-jeγῶ* (ὁμηρικοὶ χρόνοι), *καεγῶ*, *κἀγῶ* (ἀττικοὶ χρόνοι). Αἱ ἔρευναι αὗται, φαίνεται, παρέμειναν ἐντελῶς ξένοι πρὸς τὸν Ἐγγελ, ἀποδίδοντα ἐκ τοῦ ἐναντίου πολλὴν βαρύτητα εἰς τὰ φλυαρήματα τῶν φιλολογικῶν συνόδων.

Τελείως δ' ἐπιλύουσι τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὁμοιομόρφου προφορᾶς τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα τῶν λιθοῥόων καὶ τῶν γραφέων. Πᾶς ὁ ἀναγνὼς ἀρχαῖα χειρόγραφα γινώσκει, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς σφαλμάτων προέκυψαν ἐκ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἐννοούντων ν' ἀντιγράψωσιν ὅπως ὁμίλουν τὰς λέξεις, χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἐν τισι τῶν διαλέκτων (τῶν βοιωτικῶν ἰδίᾳ καὶ κρητικῶν) λίαν ἐνωρὶς συνέβαινον συγχύσεις τοῦ *ι* καὶ *ει*, *ει* καὶ *η*, προκύπτουσαι βεβαίως ἐκ τῆς προφορᾶς, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἰωνικῆς καὶ ἀττικῆς γλώσσης κατὰ τὸν 5^{ον} καὶ 4^{ον} αἰῶνα π. Χ., ἐπεὶδὴ ἐνταῦθα τοιαῦται συγχύσεις οὐδέποτε συνέβησαν. Ἀπ' ἐναντίας πολυπληθῆ τὰ λάθη ταῦτα εὐρίσκονται ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς παπύροις τοῦ 3^{ου} καὶ 2^{ου} αἰῶνος π. Χ. ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τοῖς ὀλίγοις κλα-

σικοῖς χειρογράφοις ἐπὶ παπύρου, τοῖς χρονολογουμένοις ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Ὑπερίδου τὰ εὐρεθέντα ἐν Αἰγύπτῳ τῷ 1847 καὶ 1856, ὡς καὶ ὁ πάπυρος τοῦ Ὀμήρου, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1821, περιέχουσι πολλὰς συγχύσεις τοῦ ι καὶ ει, τοῦ η καὶ ει, τοῦ ι καὶ υ καὶ ἄλλων. τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην τότε διάδοσιν τοῦ ἰωτακισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ, ὅθεν ἐξηπλώθη ἀνὰ τὸν κόσμον σύμπαντα καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν φιλόλογον Ῥόστ νὰ εἰπῇ: „Ἡ κατὰ Ῥεϋχλίνιον προφορὰ ἀποδεικνύεται διὰ τράνων μαρτυρίων ὡς ἡ μόνη ὀρθὴ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ μέχρι πολὺ παλαιότερων ἀκόμη χρόνων“. Τοῦτο ἔμως ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ τοῦ ἀττικοῦ ἰδιώματος. Ἐν αὐτῷ πᾶν φωνῆεν καὶ πᾶσα διφθογγος κατέχει τὴν ὀρισμένην αὐτῇ θέσιν καὶ προφέρεται ἰδιοτρόπως. Δὲν θὰ κουρασθῶμεν δὲ πολὺ ἀναζητοῦντες τὸν λόγον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰωτακισμοῦ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους· ὁ μακεδονικὸς στρατὸς νικηφόρως εἰσελάσας εἰς Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν ὑπῆρξεν ὁ γεννήτωρ τῆς κοινῆς, εἰς ἣν ἐγράφη καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη. Τὴν προφορὰν τῆς περιόδου ταύτης ἐδιδάχθησαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, δι' ὃ καὶ οὗτοι πολλάκις τὸ ει ἐκφράζουσι διὰ τοῦ ι.

Ὅπως ὅμως καθαρὰ καὶ ἀλώβητος διετηρήθη παρὰ τοῖς τότε πεπαιδευμένοις ἡ γραφὴ τῶν κλασικῶν, ἀποδεικνύουσι λαμπρότατα τὰ βελάσματα ἐκεῖνα τῶν προβάτων βῆ βῆ τοῦ ἀττικοῦ κωμικοῦ Κρατίνου (ἀκμάσαντος περὶ τὸ 460 π. Χ. καὶ ἀποθανόντος τῷ 423). Ὁ Εὐστάθιος (ἀκμάσας κατὰ τὸν 12^{ον} μ. Χ. αἰῶνα) εὔρε τὸν στίχον ἐν τῷ λεξικῷ του, τὰ λεξικά εἶχον παραλάβει αὐτὸν ἐκ τῶν γραμματικῶν τῆς ἀρισταρχείου σχολῆς, ἥτις ἀνεῦρεν αὐτὸν ἐν τοῖς καλλίστοις τῶν χειρογράφων. Καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐπρόφερον τὸ βῆ βῆ τοῦτο, ἔπως τὸ προφέρουσιν οἱ σήμερον Ἕλληνες, δὲν ἐτόλμων δὲ νὰ μετακινήσωσι τὴν ἀσφαλῆ παράδοσιν, ἡ ὁποία ἀναμφιβόλως τοῖς ἐφαίνετο λίαν ἀλλόκοτος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι καὶ ὁ Κρατῖνος καὶ τὸ ἀθηναϊκὸν του ἀκροατήριον ἔλεγον οὐχὶ βῆ βῆ, ἀλλὰ βέ βέ ἢ μπε μπε. Καὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων τὰ πρόβατα, βελάζοντα, μπε μπε ἐκφωνοῦσι. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἑγγελ εἶνε ἀληθῶς παιδαριώδη· οὔτε κἀν γνωρίζει ὅτι πολὺ πρὸ

τοῦ 403 π. Χ. τὸ Η ἐν ἀνεπισήμοις ἐγγράφοις ἐγράφη ὡς μακρὸν ε.

Περὶ τῶν συμφώνων ὀλίγα ἔχομεν νὰ εἰπῶμεν, ἐπειδὴ ὀλίγιστα καὶ γινώσκουμεν περὶ αὐτῶν. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐν τῇ προφορᾷ ἐποιῶντο διάκρισιν μεταξὺ τ καὶ θ, ὅπερ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ἀλλ' ἀγνωστον εἶνε ἡμῖν ποῦ κυρίως ὕφίστατο ἡ διαφορὰ καὶ διάκρισις, καὶ ἂν οἱ νῦν Ἕλληνες ὀρθῶς προφέρωσι τὸ θ. Βέβαιον εἶνε προσέτι ὅτι ἡ ἡμετέρα προφορὰ τοῦ ζ εἶνε ἐσφαλμένη, ὡς λίαν ὀξεῖα, ἐπειδὴ τὸ σύμφωνον τοῦτο πᾶν ἄλλο ἦτο, ἡ τόσον τραχὺ ὡς τὸ ἡμέτερον ζ. Ἐπίσης ἀναμφιβόλως εἶνε, ὅτι λίαν ἐνωρίς τὸ β' ἐπροφέρετο ὡς w, πότε ὅμως ἀκριβῶς, ἀγνωστον, ἐν πόσῃ ὁμοῦ περιπτώσει οὐχὶ καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ ν ἐσημειώτο διὰ τοῦ δίγαμμα καὶ οὐχὶ ἐν ταῖς αἰολικαῖς διαλέκτοις. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο παρῆδεν ὁ Ἑγγελ ἐν τῷ λίαν ἀξιανχνύσῳ κεφαλαίῳ του.

Τὸν λόγον περαίνουμεν διὰ τῶν ἐξῆς. Οἱ γάλλοι ἔχουσιν ἰδίαν προφορὰν τῆς ἑλληνικῆς, ὁμοίως καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, ὧν τὰ ἑλληνικὰ ταράσσουσι παντὸς ἀνθρώπου το νευρικὸν σύστημα, οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ ἔχουσιν ἐπίσης ἄλλην προφορὰν τῆς ἑλληνικῆς καὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἔχουσιν τὴν ἰδικὴν των. Μεταξὺ τῶν γερμανικῶν γυμνασίων διεκρίνοντο ἄλλοτε τὰ σαξωνικὰ διὰ τῆς προφορᾶς τοῦ αι ὡς ε. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ πρὸς τὸ ζήτημα τῶν φωνηέντων ἡ καλλίστη προφορὰ διδάσκεται ἐν τοῖς πρῶτοις γυμνασίοις, διότι αὕτη κατ' οὐσίαν προσεγγίζει πρὸς τὴν κατὰ τὸν 5^{ον} καὶ 4^{ον} αἰῶνα π. Χ. ἐν Ἀττικῇ καὶ Ἀθῆναις καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας ἐπικρατήσασαν προφορὰν. Ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ τῆς ὀρχαίας γλώσσης εἶνε μέγα ἱστορικὸν σφάλμα. Πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ γράφοντος τὰς γραμμάς ταύτας πολλοὶ ἐκαθέσθησαν Ἕλληνες φοιτηταί, ὧν τινες λίαν εὐπαιδευτοὶ καὶ εὐφυεῖς ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἀπέκτησαν φήμην καὶ πρὸς οὓς ὁ γράφων πολλάκις καὶ διὰ μακρῶν συνεζήτησε περὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος. Πάντοτε ὅμως ἐξεπλήττετο ἐκ τοῦ ὅτι ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα τῆς γερμανικῆς σοφίας ἐναυάγου ἀντικρυς εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, μεθ' ἧς οἱ Ἕλληνες εἶνε προσηλωμένοι εἰς τὴν ἰδέαν των. Ἀξίον δὲ λύπης εἶνε, ὅτι διὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἑγγελ ἀνέλαβον πάλιν ὀλίγον θάρρος.

ΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ ΟΔΟΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ.

(τέλος)

Τὰ πράγματα ὅμως ὑπέστησαν σπουδαίαν ἀλλοίωσιν μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Ὁ μονάρχης οὗτος ἐνεκοιπώθη τὴν πολιτικὴν τοῦ μεγαλεπιδόλου θεοῦ του ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπεχείρησε δὲ συγχρόνως νὰ φράξῃ τὴν εἰς τὰ πρόσω πορείαν τῶν Ῥώσων, γινώσκων ὅτι αἱ προσφορώτεραι καὶ βραχυτέραι στρατιωτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ ὁδοὶ πρὸς τὴν Ἰνδικὴν ἐξησφάλιζον εἰς τὸν κατέχοντα αὐτὰς τὴν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμονίαν. Διὰ τοῦτο ἐπολέμησε κατὰ τῆς Ῥωσσίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ ἐντελῶς τοῦ σκοποῦ, ὅστις μάλιστα ἐματαιώθη καθ' ἱλοκληρίαν μετὰ πάροδον εἰκοσι μύλις ἐνιαυτῶν, ὡς γνωρίζουσι καλῶς πάντες οἱ παρακολουθοῦντες τὰ γεγονότα τῆς νεωτάτης ἱστορίας.

Καὶ τὴν τροπὴν μὲν ταύτην τῶν πραγμάτων δὲν ἐπέζησεν ἵνα ἰδῇ ὁ Ναπολεὼν, ἀλλὰ τῷ ἦτο πεπερωμένον νὰ

παρακολουθήσῃ τὰς δολοπλοκίας τῶν Ἀγγλῶν, δι' ὧν οὗτοι ἐσφετερίσθησαν τὸ μέγιστον καὶ σημαντικώτατον ἔργον τῆς βασιλείας του, τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας ἡ ἀξιοθαύμαστος αὕτη ἐπιχειρήσις τοῦ Λεσσέψ, ἣν μάστιγ' εἶχον ἀναλάβει εἰς προηγουμένους αἰῶνας τόσοι ἡγέμονες καὶ βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Τοῖς πᾶσιν ἐφαίνετο προσελχὴς ἡ ἐκπλήρωσις καὶ τῶν τολμηροτέρων ἐλπίδων, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὠνεύοντο τὰ ἐλκυστικώτερα ὄνειρα καὶ προσεδόκων τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀκμῆς τῆς Βενετίας, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ προῦπελόγιζον μεγάλα τὰ κέρδη των, πρὸ πάντων δὲ οἱ Γάλλοι ἠτοιμάζοντο νὰ διανεμηθῶσι μετὰ τῶν Ἀγγλῶν τὸ ἐπὶ τῶν θαλασσῶν κράτος. Αἰφνης ὅμως, ἐν ἔτος μετὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς διώρυγος, ἐξερράγη ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος καὶ ὁ Ναπολεὼν κατέφυγεν ἐξόριστος πρὸς τοὺς Ἀγγλούς,